

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>SZERKESZTŐSÉG, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Füvészkert-utca 1079.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven. Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>KIADÓ HIVATAL, hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő: Füvészkert-utca 1080.</p>
--	--	--

Tartalom. A nagybányai ref. tanító-egyesület válasza a bihari ref. tanító-egyesület 12 pontú felhívására. Maák Lajos, Lukács Mihály, Peleskey Dániel, Füzessy István, Sinka Lajos. — Egy nagyfontosságú javaslat. Papp József. — Tárca. — Az amerikai unitáriusok műveleiről. Balogh Ferencz. — Az „Ér- és Berettyó-melléki Egyházmegye“ és esperesei. Molnár János. — Közügyeink. Kérelem a polgári ev. reform. missió érdekében. Szeremlei József. — Sérelem. — M. F. és Mayer. Szalay József. — Irodalom. — Különművek. — Szerk. posta. — Hirdetés.

A nagybányai ref. tanító-egyesület válasza a bihari ref. tanító-egyesület 12 pontú felhívására.

Igen tisztelt testvér-egyesület!
Kedves kartársak!

Nagybecsű felhívástokra, melyet a folyó 1888. évi augusztushó 14-ik napján tartott gyűléstek határozatából kifolyólag bocsátottatok közre s küldöttetek meg nekünk, van szerencsénk a következőkben mondani el véleményünket.

Mindenekelőtt kijelentjük, hogy magát a célt tekintve, általánosságban csatlakozunk hozzátok; sőt ez a csatlakozás már előzőleg megtörtént akkor, midőn ez évi május 31-iki gyűlésünkben keltezte, 5 pont alatt nyilvánosságra hoztuk azon kívánalmakat, melyek általában tanácskozás alá vétethetnének a nagygyűlésen. Ezen kívánalmak szerény megokolásukkal együtt meg is jelentek a „Prot. Népt.“ ez évi 25. és 26-ik számaiban. Bevégzett tényekre hivatkozhatunk tehát mi most, midőn ti bennünket csatlakozásra hívtok s a tények beszélnek mi helyettünk.

Hanem, midőn így általánosságban — magát a célt tekintve — csatlakozásunkat kijelentjük, lehetetlen elzárkóznunk bizonyos aggodalmak elől, melyek elfognak minket kívánalmaitok olvasása közben.

Eltekintve ugyanis attól, hogy már maga a nagygyűlés nem annak s nem olyannak ígérkezik, mint a minék és a milyenek mi azt eleve gondoltuk, — és a melyre nézve majd más helyen fogjuk elmondani észrevételeinket, — erős kétség fogja el szíveinket a felett, ha vajjon ily széles mederben terjengő, mondhatni immár partjain túlcsapongó mozgalom képes leendő a református tanítók — s a mi mindenek felett áll — a református népoktatás ügyét kívánt célhoz vezetni?

Kétségeinket a ti megállapodástok nem tudja eloszlatni, sőt inkább megerősít azon aggodalminkban, hogy az egész mozgalom már ma úvesztőbe jutott, s a cél, mely felé futunk, lidérczfénynyé válván, süppedékbe vezet, hol megfeneklik a jobb sorsra méltó ügy.

Két nagy tévedésnek engedjük ugyanis át magunkat, midőn a mozgalmat ily széles mezőn hagytuk szétterjedni.

Egyik az, hogy figyelmen kívül hagytuk református egyházunk alkotmányát, szervezetét s ezek alapján való kormányzatát; — másik pedig az, hogy derűre-borúra szaporítottuk és még mai nap is szaporítjuk kívánalmaink számát, melyeket sokszor csak úgy felmerülő és még határozatlan eszme alakjában dobván a nagy közönség elé, sok félreértésre adtunk és adunk alkalmat.

Egyházalkotmányunkat, míg református iskola és tanítóság létezik, ignorálni nem szabad, megkerülni nem lehet; mert legyen bár az a testület — mely ezt teszi — nem 2300, hanem 20.000 avagy több tagból álló is, a közvélemény támogatására nem számíthat, mivel a törvényesség keretein áthágván, önként tépte szét azon joglevelét, melynek alapján követelhetné kérése meghallgatását. És kérjük, vajjon nem ezen az úton van-e mozgalomunk, mely egyenesen a törvény korlátain kívül vezet bennünket. Hiszen kedves kartársak, ti magatok állítottátok fel a mértéket, mely irányozhatja törekvéseinket, midőn felhívástok negyedik bekezdésében így szóltok:

„Kiráyilag szentesített egyházi törvényeink 89-ik §-ában világosan meg van írva, hogy:

„az egyházi hivatalnokok hatáskörének, eljárásának, magukviselésének szabályozása; a reájok vonatkozó fegyelmi rendnek megállapítása; a közoktatás ügyének a legalsó foktól a legfelsőbbig rendezése; lelkészek, tanítók tisztességes díjazása tekintetében a legfőbb intézkedés: mind a zsinat jog- és hatásköréhez tartoznak.

És kérjük, kik alkotják meg a zsinatot? Nemde az egyházmegyék és kerületek. Hol készítettnek el a zsinatok elé viendő ügyek? Nemde az egyházmegyéken és kerületeken. Így tehát kötelesség ügyünket mindazon forumok előtt bemutatni és annak ott pártfogókat szerezni, melyeket egyházalkotmányunk e tekintetben egyenesen kijelöl. Ez az alkotmányos út nézetünk szerint, melyen haladnunk kell, mely törvényes formák között vezet el bennünket a legközelebbi alkotmányozó zsinathoz, mert habár minden fokon is elbuktatják ügyünket, alkotmányos úton haladván, mindig joggal appellálhatunk a zsinathoz.

Az elmondottakból azonban nem következik az, hogy tehát a nagygyűlés eszméjét el kell ejteni, hanem épen az ellenkező, mert a nagygyűlésnek lesz feladata megállapítani ama pontokat, melyek kívánalmainkat foglalják magukban; a nagygyűlés feladata leend egyöntetűséget hozni be az ügy keresztül vitelének módozataira nézve. A nagygyűlés aztán, mint az egyetemes ref. tanítóóság képviselője, felterjeszti a zsinat elé azon pontokat, melyek az egyes egyházmegyék és egyházkerületek előtt bemutatva lettek. S épen azért, mert mi így gondolkozunk, már kezdetben kimondtuk, hogy a nagygyűlés ne halasztassék az utolsó időre, hanem mielőbb tartassék meg.

Másik tévedés az, hogy kívánalmaink számát szaporítjuk és nagyobb részét szabatosan nem formulázzuk.

„A ki keveset kér, biztosabban czélt ér“. Ez élettapasztalati igazság; úgy látszik azonban, hogy mi nagyon is sokat akarunk kérni, talán csak azért, mert a sokból majd le is alkudhatunk; pedig tudhatnók, hogy a becsületes vevő nem bocsátkozik alkuba oly portéka felett, melyért tulajdonosa többszörös árt követel. Ti is kedves kartársak, 12 pontban adjátok elő kívánalmaitokat, pedig nézetünk szerint égető szükségünket 4—5 pontban elsorolhatjuk, — s épen azért, mert ez nézetünk, az általatok feltett pontok közül csak az 5-iket, 6-ikat és a 12-iket fogadjuk el, s talán a 10-iknek utóbbi részét, mint a mely az 5-nek betetőzése, — a többieket pedig határozottan elejtendőnek véljük, részint azért, mert nem tartjuk eléggé világosoknak, részint pedig az általunk kijelöltekben benfoglaltatnak.

Ugyanis a 3-ik, 4-ik, az 5-ik és 6-ik megvalósulásával észrevétlenül is beteljesedik, — mert mi úgy vagyunk meggyőződve, hogy a tekintély magától az egyéniségtől

függ, — s nem nekünk szerez a hivatal, hanem mi hozunk a hivatalnak tisztességet. Általában nem óhajtjuk azt, hogy egyedül külső okok és intézkedések foltozzák össze a tanítói tekintélyt. Ha anyagi létünk teljesen biztosítva s a valódi szakfelügyelet elérve leend, akkor a tanítón csak magán fog múlni, ha nem tud szert tenni tekintélyre és szilárd társadalmi állásra.

A 7., 8., 9-ik pont import az állami népiskolák igen tisztelt „tanárai“-tól, s abban a hibában szenved, hogy nem illeszthető be a mi református népiskolai szervezetünk keretébe; mert ugyan mirevaló ott reáliákra külön tanügyi bizottság, hol egyházmegyénként és kerületenként már az összes oktatásra nézve szervezve van ilyen?! Itt legfeljebb csak annyi kérhető, hogy a kerületi tanügyi bizottságnak is tagjai legyenek a tanítók. Hát az igazgató, hát a pragmatika! . . . Az igazgatói teendőket végzi nálunk a lelkész, mint iskolaszéki elnök; pragmatika pedig az, hogy a tanító tanítson, neveljen és pedig ne csak úgy, mint talán az a pragmatika megszabná, perczről-perczre, óráról-órára, gépiesen, hidegen, hanem lelkesedve az ügyért, hivatásszerűen, melegen.

Előléptetés, vagyis az érdem jutalma ott van a nyilvános pályázatoknál, a jobbak elismerésében és saját lelkiismeretünkben.

A 11-ik pont nem tudjuk mit akar kifejezni, s épen azért annak magyarázatát nem adhatjuk.

Ime kedves kartársak, őszintén, de azért testvéri szeretettel s az ügy iránti lelkesedéstől áthatottan mondtuk el véleményünket, s a hol véleményeink találkoznak, kész örömmel jelentettük ki csatlakozásunkat; ugyanazért engedjétek meg, hogy ez alkalommal mi is felkérjünk titeket, miszerint e tárgyban ez évi május 30-iki gyűlésünk-ből kelt s a „Prot. Népt.“ 25. és 26-ik számaiban megjelent megállapodásunkat méltóztassátok ti is becses figyelmetekre.

Maák Lajos,
bizottsági elnök.

Lukács Mihály,
bizottsági jegyző.

Peleskey Dániel, Füzessy István,
bizottsági tagok.

Sinka Lajos.

Egy nagyfontosságú javaslat.

V.

Mіндеzen hiteles adatokból most már kétségkívül ki-látszik, a mit mi ezelőtt is tudtunk, hogy egyházaink túlnyomó részénél a híveink által egyházunk fentartása céljából évről-évre fizetett összeg ugyanannyi, mint az összes állami adó terhe, sok egyházunkban jelentékenyen, némelyikben majdnem kétszeresen felülhaladja azt. E viszonyokat sokáig fentartani sem lehet, fokozni pedig, — szemben más felekezetek gazdag lelkészeivel, alig valaminek nevezhető egyházi adójával s az óriás teherrel szemben a tehermentesség természetes

esábításával, — a legnagyobb veszedelem volna. — Ugy hogy összes gondjainkat jövőben ezen tehernek arányos csökkentésére kell fordítanunk, s ha ma a külsegély számbavételénél a tényleges adózási helyzettel számolunk: nem azért tettük, mintha annak sok időre való fentartását lehetők tartanók, hanem tisztán azért, hogy a domesztika erejét lehetőleg kíméljük s minden áldozatot megtéve magunk, csak az igazán ki nem kerülhető mértékben vegyük igénybe az egyetemes egyház orvosló segélyét, fentartási küzdelmünket annak karjaival erősítsük, boldogabb időkre hagyván a jelenlegi állapot rendszeres, gyökeres orvoslását.

Az egyes egyházakra nézve javaslatunk következők:

1. Bökényben, mivel az eddigi csekélyül javadalmazott két állás a hívek aránylag kevés száma és túlterhelhetése miatt tovább fenn nem tartható, lelkész tanítói állás szerveztessék. Így is kell hozzá még a minimum 600 frtig 120 frt. Ezenkívül építkezésekre, nevezetesen a már megvásárolt iskolai telek kifizetésére 600 frt, melléképületek és templomfedésre 600 frt, összesen 1200 frt; 300 frt adósságát s az építkezéseknél a szükséges kézi és ígás napszámot teljesítheti.

2. Péterfalva és Tivadar helyeztessék egy pap gondozása alá. Indokolja ezt a közelség is, minélfogva a nemzetiségi szempontból Péterfalván lakó lelkész úgy hétköznap, mint vasárnap minden megterhelhetés nélkül szolgálhat felváltva. A két lelkészi fizetés egyesítve kiadja a minimumot, sőt a tivadari tanító javadalma is kiegészíthető. — Péterfalván azonban ez eljárás mellett is kell a tanító fizetéséhez 70 frt. Templomfedés és toronyigazításra, valamint a paplak átalakítása és az új iskola befejezésére szükségeltetik 1200 frt, melyből 200 frtot s a napszámokat önerején viselheti, úgyszintén 286 frt adósságát is kifizetheti.

3. Tivadar az említett mód szerint Péterfalvához csatoltatván, a lelkészi fizetésből a tanítói javadalom 80 frttal egészítessék ki. Építkezési szükséglete 500 frt, melyet ha megnyer, adósságát önerején kifizetheti. Affiliáltatása sem felekezeti, sem nemzetiségi veszélylyel nem jár.

4. Forgolányban a két állás egyesítendő, a mikor az egy hivatalnok fizetése csak 5 frttal marad alatta a minimumnak. Építkezési szükség, nevezetesen egy paplak építésére kell 1200 frt, ebből 200 frtot viselhet önerején s adósságát is kifizetheti.

5. Nevetlenfalu, Batár, hozzá csatoltatván Akli, körlelkésziséggé alakítandó. A Nevetlenfaluban lakó körlelkész fizetése lenne, a meglevő 260 frt 40 kron kívül, Akliból 80 frt és a tervezett kölcsön-segély útján 260 frt. Kötelessége: helyben tanítani, vasárnaponként helyben és Akliban felváltva szolgálni. Építkezési szükséglete: a paplak kijavítása és egy tanterem építésére 406 frt, melyből 86 frt 76 krt s a napszámokat viselheti.

Batáron, hol híveink beköltözés által szaporodóban vannak, de 445 idegen nemzetiségű lélekkel állanak szemben, szükségesnek mutatkozik egy imaház építése, melynek költségéről a missiói rovatban már megemlékeztünk. Ennek sikerülte esetén a nevetlenfalusi körlelkész minden harmadik vasárnap itt teljesítene szolgálatot.

6. Akli Nevetlenfaluhoz affiliáltatván, mostani javadalmából az iskola-tanító kapna 300 frtot, 80 frt pedig a nevetlenfalusi körlelkész fizetéséhez csatoltatnék. Melléképületekre s az iskolahelyiség kipádimentomozására szükséglete 340 frt, melyből 100 frtot s a napszámokat viselheti. úgyszintén adósságát önerején letörlesztheti.

7. Dabolecz. A belhivatalnoki két fizetés együtt sem üti meg a kellő mértéket, a hívek pedig túl vannak terhelve, minélfogva a két állás jövedelmének egyesítésével szerveztessék lelkész-tanítóság. Mely esetben csak tanterem építésére lévén szükség, építkezési szükséglete e célra és a templom berendezése végett 800 frtot tesz. Ezenkívül a napszámokat teljesítheti s 457 frt adósságát is kifizetheti önerején.

8. Túr-Terebesen, miután az állami adóval egyenlő egyházi adót fizető tagjainak terhét emelni nem lehet s mivel a községben állami iskola van s a lelkészi állás nemzetiségi szempontból fentartandó: a mostani két állás terjedelme egyesítésével vallásitanításra kötelezett lelkészség felállítását ajánlja a bizottság. S még ez esetben is fizetésjavításra, hozzászámítva egy éneklőnek fizetendő évi 50 frtot, 180 frt szükségeltetik. Építkezési szükséglete: templom és paplak javítására 1000 frt, mely, önerején fizetendő 300 frt adósságát tekintetbe véve, egészen kölcsön-segély útján szerzendő be.

9. Bábonyon a tanítói fizetésből hiányzó 50 frtot az egyház megbírja s erre határozatilag kötelezendő. Építkezésre, t. i. egy új iskolára, melyhez a telek megszerzetett, 700 frtot javasol a bizottság.

10. Tamás-Váralján a hívek egyházi adója kétszer annyi, mint polgári adója. Sem egyik, sem másik belhivatalnoki állást nemzetiségi szempontból megszüntetni nem volna tanácsos, ugyanazért a két állás fentartásához kell 150 frt. Építkezésre, nevezetesen egy egészen új paplakra 1500 frt, melyből a hívek, tekintve a közelben tett soknemű és nagyobb mérvű építkezéseiket, 500 frtnál többel nem járulhatnak. Összes szükséglet tehát 1000 frt.

11. Halmiban, leányegyháza Kökönyösd, a lelkészi fizetés 440 frt, s így ennek pótlására kell 160 frt, melyből 80 frtot önerején viselhet, valódi szükséglete 80 frt. Épületei rendben vannak.

12. Fertős-Almásan a papi fizetés javításához kell 100 frt. Iskolaépítésre 500 frt, 400 frt adósságát s az építkezéshez szükséges kézi és ígás napszámokat önerején viselheti.

13. Csepében a lelkész-tanító állás helyett elegendő tanítói állás, így is, hogy 300 frtot elérjen, kell még 90 frt. Építkezésre, a régi tanítói lak újból építésére, mely bérházul szolgálna, szükségeltetik 1600 frt, s ebből az egyház 600 frtot s a napszámokat önerején teljesíti.

14. Fekete-Ardóban a papi fizetéshez kell 116 frt, a tanítóéhoz 9 frt, melyet az egyház tagjai kis részben (25 frt) megbírnak, 100 frt segély kívánatos. Építkezési szükséglete igényel 500 frtot, mely, tekintve közelebbi nagyobb mérvű építkezéseit, a szándékolt kölcsön-segélyből fedezendő.

Közli

Papp József.

(Folyt. köv.)

T á r c z a.

Az amerikai unitáriusok műveleiről.

(Történeti tanulmány.)

VI.

Az unitarizmus jellemzése, hanyatlása, erejének mérlegelése.

Zárszó.

1. Jellemzi az egység hívőket, hogy a hány theologus és író, annyi fokozat az előbb vagy hátrább állásban; és az,

hogy az egység-hívőknek hitelviszességök, hivatalos hitvallásuk mai nap nincs, mint láttuk, idegenkednek is ilyfélettől. De azért vannak közös találkozási pontjaik, ezek közül említsünk fel néhányat.

a) Bujkálás, rejtőzés, a k n a s z e r ű m u n k á l k o d á s. Ströhlín Ernő, a genfi egyetemen (1880 óta) a vallások történelmének tanára, ki Channing felett igen rokonszenves tanulmányt írt és modern theologus, kimondja az unitáriusokról: „többen közülök, a hagyományok békóit lerázván, nem tartották szükségesnek az unitarizmus nyílt vallását és atyáik egyházával szakítást“. E jellemvonásra az alapítók mutattak útát. Servét 12 évig élt boldogan a lyonsi érsek szolgálatában, buzgó r. kath. áleza alatt, s ott írta felforgató munkáját. Socin Lélius nyíltan sohasem szakított a reformátusokkal. Socin Faustus 12 évig élt Medici Ferenc udvarában római katolikus külszín alatt. Blandrata „ravasz olaszságát“ maguk az erdélyi egység-hívők megróvják s Dávid Ferencet az ő áldozatának tartják. Mint viseltek álarczot Uj-Angliában, Bostonban, a Harvard-kollégiomban, s oda hogy csúsztak be, elő volt adva fentebb. Csak mikor biztosan kibontható volt a lobogó, léptek ki a sikra. A legszerényebb szóval élve, a „taktika“ nekik erős oldaluk. A taktika egyik része: zajt ütni, ország figyelmet vonni fel, reklámokat csinálni stb.

b) Egyek abban is, hogy minden orthodoxiát és szilárd hitvallást nyakasan és gúnyosan ostromolnak; e tekintetben a protestantizmust, melynek pedig magukat gyermekeinek tartják, nem kímélik, nekik az egész protestáns rendszer szűk.

c) Megegyeznek a határozatlanságban és ellenmondó következetlenségben. A bibliát elfogadják, el is vetik, a szerint, a mint álláspontjuk kívánja; mindenesetre alárendelik a koronként változó emberi okoskodásnak. Krisztust pusztá embernek tekintik, és mégsem egészen embernek, hanem tökéletes lénynek, — pedig tökély és ember merő ellentét.

d) Megegyeznek a mennél tágabb rationalismus és criticismus magasztalásában, és az emberi ész, akarat és erő dicsőítésében, majdnem istenítésében, Parker Strausst, Frothingham pedig Renant vezették be hitfeleik közé fordításban, jelölül kifelé simulásuknak.

e) Megegyeznek az öndicsékvésben — ez közös jellemvonásuk; — egyik szerint övék a jövő vallása; másik ezt így fejezi ki: „az unitarizmus nem volt, hanem lesz“. (Ugy látszik, Servét óta mindig szülemelő (werdend) állapotban van, s a nagy jóslat és remény daczára is 3 száz év alatt stagnáló mivoltát le nem vetkezé, pedig minden ajkkal a haladást hangoztatja). Channing sejtelve szerint az egyetemes egyház, az egy akol és egy pásztor eszménye, általok, azaz azon felekezet által valósuland meg, melyből „senki nem zárható ki“. Az új-yorki nemzeti értekezlet egyik fenlító szónoka szerint „ők az egyház, nem része annak, de az egész egyház, mert bennök van az orthodoxia szentleke“. Parker az absolut vallást akarja, mert a keresztyénség nem az, (túlmegey Hegelen, Schellingens a vallásbölcsesek józan táborán), Isten még mindig ihleti az embereket, a kijelentés kánona nem zárult be. Frothingham ragyogó képe ez: „A természet látnokai a földre tevén füleiket, hallják előzaját a kijelentésnek, mely nemesebb annál, mit az ó oraculumok adtak, ezeknek ajkai halálra merevednek“. Imé az exotica, az extravagans, a jövő theológiájának néhány stoikus kevély nyilatkozata!

2. De szóljunk immár az amerikai unitarizmus hanyatlásáról is. Az irodalmi világ egyik központja az Oozeánon túl tagadhatatlanul Boston, ezt szokták Athénnek is nevezni. Fél század előtt a laza congregationalismus orthodoxiája megromlott s ellenhatásul az unitarizmusba sülyedt, első szerencse volt, hogy Channing magas lelki jelleme és ékesszólása a kopasz rendszert felékesítette. De e lendület csak ideig-óráig tartott. Mert Mc. Cosh Jakab, princetoni református hittanár s keresztyén bölcsezt találó észrevétele szerint „az ember nem sokáig elégszik meg a tagadással; Channinget követte a parkerizmus, s vonagló élet vettetett a természeti vallás csontvázába egy a priori speculatio által, mely az absolutumot tette Isten helyébe, a beigazolatlan intuitiót a biblia helyébe . . . a mozgalom Emersonban culminált . . . de a ki az égbe léghajón akar menni, korább vagy később földre hull. A Harvard-egyetem ifjai több ízlést mutattak a természettudományok iránt, mint a képzeletes metaphysika iránt. Az unitarizmus holt, ki van terítve tisztességes eltemetés végett“. (Blaikie: The Catholic Presbyterian. 1879. 186 l.). Ma már a Harvard-egyetem (az unitárius tüzpont egykoron) époly kevés gondot fordít az unitarizmusra, mint az evangelizmusra, (tehát minden vallás iránt közönyös), csak arra ügyel, hogy az orthodoxia uralomra ne jusson. Maguk a régi unitáriusok is aggódni kezdenek, a morál szempontjából, a természeti vallás és biblia nagy igazságaiért (imé ily gyümölcsöt termett az új fa!) s most már egyfelől a darwinismus, spencerismus és evolutionarismus, másfelől az orthodoxismus van emelkedőben.

Ily időben jött Bostonba a congregationalists hittanárjelölt Cook József. Született 1838-ban, neveltetett az andoveri theol. seminariumban; tanulmányait európai tudományos útjában (1871—73.) erősítette, főleg Tholuck és Müller hallgatása által, s mint felolvasó kezdé meg u. n. „hétfői felolvasásait“ tudományos, bölcsezzeti, vallásos és társadalmi tárgyakról minden télen át 1875—1880-ig; folytatta azt Angliában, Olaszhonban, sőt Indiában, Japánban és Ausztráliában 1880—1882-ben; újra kezdte 1883-ban Bostonban.

Az orthodoxok örvendtek. Cook oly ékesszóló, mint Parker, a bölcsezzetben avatottabb, mint Emerson, hallgatósága évről-évre nőtt, magok a mérsékeltbb unitárius szülék is örvendtek, hogy fiaikat a hitetlenség alól megmenthetik. Első téli felolvasásait a Meinaon teremben, a következő 3 éveket a Tremont templom óriás helyiségében tartotta. A hallgatók közt 200 lelkész és sok tanár is volt jelen. De Bostonon kívül is kívánták hallani, s az Államok legmesszebb pontjaira elvittek. A zajt ütő hitetlenek műveletét ellensúlyozta, innen né-mely lapok gúnyja is bevegült a jótékony hatásba. Cook eredeti elme, a bölcsezzeti téren Lotzéra támaszkodik, a theológiában sokat köszön az andoveri theol. seminarium 45 éven át ható hittanárának, Dr. Parknak († 1881.) . . . de nem másolója egyiknek sem. Hétfői felolvasásai (Monday lectures) nyomtatásban öt kötetben (első folyam) jelentek meg. I. kötet „Transcendentalism“ (1877. 13. kiadás). II. köt. Orthodoxia (1877. 7. kiadás), ebben igazolja a bűnösséget s arról vezet a váltságra, Parker befolyását egészen elenyészttette, Emersont kíméletesebben érinté, de ennek mysticismusa is enyésző félben van, csak költészeti része számíthat hosszabb időre. III. köt. Biologia (1877. 16. kiadás), az anyagi evolúció bírálata, a lélek testből nem eredhet. IV. köt. Hereditary (1878.) Darwin „pangenesis“-ének bírálata. V. köt. Conscience (1878.) a lelkiismeretről szóló régibb és újabb

elméleteket tárgyalja. Az újabb kötetek (2-ik folyam): Házasság. Munka. Socialismus és a két nagyfontosságú „Nyugot“ (1884) és „Kelet“ (1886).

Az unitarizmus fészkeben Bostonban, hol 28 congregationalista gyülekezet ragadtatott volt át a század elején az unitárius mesterkedés által, (Dr. Sprague „Annals“-a szerint most 21 gyülekezet van ott), majdnem hanyatlásnak indult volt a református hittudat és intézmény a fényes Channing és Parker varázsa után, de ugyanott, mintegy ellenlábásul, kelt fel Cook a kétfelé szakadt trinitárián és unitárián congregationalista felekezetek vívódása közepett; hálásan jegyezhető fel, hogy a szentháromság-hívő párt növekedőben van, az unitarizmus pedig hanyatló erőt képvisel. A hit nem halt meg, csak aluvék. „Boston — mondá egy kitűnő író — azon feladat kiderítésére látszik hívatottnak: vajjon az emberi lélek táplálkozhatik-e pusztá deismussal? és a tagadó válasz évről-évre világosabbá lesz.“ (Lang Marshall, The Cath. Presbyt. 1881. 95. l. és M. Cosh, u. o. 1879. szept.). Cook mellett nagy erősítője az evangéliomi protestantismusnak Phillips Brooks, bostoni episcopalista református nagy hitszónok 1869 óta, egyházi beszédei nagy figyelmet keltettek s műremekek.

Uj Anglián kívül nem képesek jelentékenyebb előmenetelt tenni. A fővárosban Uj-Yorkban, mely az 1875-iki népszámláláskor 1.041,886 lakossal bírt, 4 gyülekezetök és kápolnájok van 550 taggal (1881-iki adat). Pedig minden erőt megfeszítettek. Szeretik a fővárosokban vetni meg előbb lábukat.

Megkísértették a terjedést a Szabad Államokon kívül a britt korona alatt álló Canadában, e végre megragadták a presbyterián egyházban 1875. felmerült egyházi vitát; ugyanis ekkor két nézet tört útát: ragaszkodni a symbolikus könyvekhez, vagy bizonyos pontokban mellőzni azokat; e vita új reményt öntött az unitárius társaságba, a gyengülő hitpártban hódításra számolt, rést gondolt, mint a század elején Bostonban. Megkezdődött a támadó művelés: az unitárius lapokat ingyen küldözték a presbyterián lelkészekhez; Channing munkáinak, új és teljes kiadása, díszes zöld kötésben és aranyvágással, ajándékba küldetett meg minden lelkésznek és hittanulónak és ezen kívül bármely egyháztagnak, postai költség nélkül, csak egyszerű óhajtt kellett nyilvánítani. A hadjárat és nagy költség teljesen füstbe ment, Channing sem vonzott. A Canadáról 1881-Len felvett hivatalos népszámlálás azt igazolta, hogy míg a 10 év előtti census alkalmával az unitarizmus a felekezeti rovatban 12-ik rangon volt, épen az 1875-iki kísérlet után 1881-ben leszállott a 16-ik rangra, a tagok száma 2216-ra esett le. Az utóbbi census felderíté, hogy tíz év alatt a többi felekezetek száma emelkedett, p. o. a methodistáké 55, a baptistáké 24, a presbyteriánusoké 24 százalékkal; fogyás és hanyatlás mutatkozott az unitáriusoknál, zsidóknál (itt 1%-kal) és — a mi vigasztaló! — felekezetnélküli (no religion) rovatnál, ez utóbbiak 10 év alatt a 10-ik rangról a 13-ikra estek le, t. i. 5575 tagszámról 2634-re. (Lásd az érdekes canadai census ismertetését Blaikie: The Catholic Presbyterian 1882. év novemberi füzetében a legszakavatottabb tudóstól Dr. Mathews-tól). Emlékezzünk vissza, hogy épen hazánkban is Channing „válogatott művei“ (öt kötet) magyar fordításban adattak ki és terjesztettek, slett gondoskodva az amerikai élelmességet elsajátított erdélyi unitárius körben, hogy a hazai sajtó hirdesse a magyar Channinget, sőt beállott egy protestáns lap is (mely lap egyébiránt hűséges közlönyül szolgált minden unitárius mozzanatnak) a bostoni reformer

művei ajánló és hirdetői közé. Becket Tamás, Anglia primása azzal védte magát, mikor jótevője és barátja, a király ellen pártot ütött, hogy „ő feláldozza barátját az elvekért“, a mi némely hangadóink megfordítják amaz érvet, „feláldozzák elveiket barátjaikért“. A vallásszabadság hazájában, Észak-Amerikában, a lelkészetet egyik új-yorki tekintély így jellemzi: „A lelkész választhat a különböző felekezetek közt, de megvárjuk tőle, hogy a melyiket választá, ahhoz hű (loyal) legyen; oly lelkész, ki nem hiszi, a mit predikál, erkölcsi szörnynek tekintetik és minél előbb vagy felelősség alá vonatik, vagy éhen vész el.“ (Ph. Schaff „Christianity in the United States“. New-York. 1879. 47. l.). A protestantismus és szabadság egymást támogatják, de kiki küzdjön saját zászlója alatt, küzd is, mert szabadon választhat a zászlók között. Jelentelenség és szabadság egymást kizárják.

Balogh Ferencz.

(Vége köv.)

Az „Ér- és Berettyó-melléki Egyházmegye“ és esperesei. ¹⁾

(A tiszántúli esperesi kar Nestorának, nt. Kiss Aron úrnak ajánlva.)

Ki osztotta egyházmegyékre és egyházkerületekre a magyarországi egyházakat először, nem bizonyos. Eléggé kitűnik mindazáltal, hogy a reformáció kezdete óta voltak egyes vidékek és superintendentiák. Az 1564-dik évben királylyá választott második János megparancsolja levelében az erdélyieknek, hogy: „a külön véleményt követőknek, elkülönített kormányzó felvigyázóik is legyenek egyszersmind“. Magyarországon is megvolt a superintendentiális kormányzat, mely a maga mivoltában nem csak meghagyatott, de megerősítést is nyert, midőn az 1608-ik évben tartott diaetán az ország lakosai így határoznak: „a polgári társaság és a rendek között esetleg előfordulható gyűlölség és meghasonlások eltávolítása végett minden vallásnak saját hitű előljárói és felügyelői legyenek“²⁾.

Ez előzményekből természetesen következik, hogy az „Ér- és Berettyó-melléken“ fekvő ref. egyházak is, — a melyeknek — úgy szólván — a középpontján fekvő Székelyhíd egyike a reformációt mindjárt kezdetben bevett hazai városoknak, — csakhamar tömörültek administrationalis testületté. Minő kiterjedésen működött azonban administratiója: erről első biztos adatokat csak Lampe: Ember Pál „Hist. Eccl. Ref. in Hung. et Transilv.“ című művéből nyerünk, ki az „Ér- és Berettyó-melléki Egyházmegye“ kebelében 69 egyházat említ, 52-t mint magyar ajkú, 7-et mint oláh ajkú és 10-et mint egykor a ref. hithez hű, de később a n.-váradai barátok által a r. kath. egyház kebelébe átvont ref. egyházat.³⁾ Bod Péter egyháztörténete pedig már 68 egyházzáról emlékezik ez egyházmegyének.⁴⁾

Idők folytán azonban, részint a dúló török hordák pusztításai, részint a katolicismus pressiói következtében, nagyon megapadt e traktus egyházainak fent jelölt száma. Oláh ajkú

¹⁾ Egyházmegyei jegyzőkönyvek, forrás tekintélyű művek és magánlevelezésekből összeállítva.

²⁾ Historia Hung. Eccl. Petri Bod. T. I. Lib. II. Pag. 265.

³⁾ Lampe: Ember P. Hist. Eccl. Pag. 643. 644.

⁴⁾ Hist. Hung. Eccl. Petri B. T. I. Lib. II. Pag. 265.

ref. hitközségről ma többé szó sincsen. Hanem annál inkább van hajdan ref., ma gör. kath. oláh ajkú egyházakról. Némely egyházak pedig csak „névben“ élnek, legfeljebb egy határ-részt vagy pusztát jelölve névvel. Az 182 $\frac{1}{2}$ -dik évi coordináció alkalmával két egyházközség: a pocsalyi és vértesi elvált egyházmegyénk testétől, hozzá kapcsolatotott pedig egy: a piskólti. Ez idő óta csak annyiban változott területben és bensőleg e traktus, hogy: az 1866-dik évben egy új egyházközsége alapult, az „Uj-Létán“ települtekből. Egyetlen községe egyházvidékünknek, mely nem Bihar-, hanem Hajdúmegye kötelekébe tartozik. E traktus mai egyházai eléggé tudva vannak; — de annál kevesebbet tudunk arról, ki volt ennek egykoron első adminisztrátora, esperese. E homály egészen a XVI-dik század vége feléig megmarad, s csak utolsó tizedében és ettől kezdve bírnak biztos adatokat ide vonatkozva. A mint következnek:

1. Csorba István, ábrányi lelkipásztor (alsó v. felső?) jelen volt a tasnádi zsinaton 1597-ben, valamint a csengerin is 1598-ban, meghalt 1601-ben.

2. Börvei Mihály, diószegi lelkipásztor, esperessé választatott 1601-ben, meghalt 1604-ben.

3. Diószegi Mihály, szt.-jobbi lelkip. esperessé lett 1604-ben, meghalt 1620-ban.

4. Diószegi Márton, székelyhídi lp. esperes 1620-tól, meghalt 1633-ban.

5. Debreczeni Gergely, diószegi lelkip. esperessé választatott a tasnádi zsinaton 1633-ban; jelen volt a sz.-németii nemzeti zsinaton 1646-ban; meghalt 1649-ben. L. Ember P. (420. l.) azt mondja róla, hogy pocsalyi pap volt (t. i. mint már ilyen volt jelen az utóbb jelzett zsinaton. M. J.).

6. Mislei Mihály, diószegi lelkip. 1660. utáni időben 1677-ig. Subscribált Debreczenben 1639-ben; mint székelyhídi lelkip. volt jelen a szatmár-németii nemzeti közzsinaton. 1649-ben félegyházi, 1660-ban szalacsi lp. Esperessé nem 1650-ben választatott, mint Lampe Ember P. mondja (645. l.), hanem 1649-ben. A biharvármegyei lelkészek ármálisán — mely 1668. július 6-ikán Apafi fejedelem által megerősítettet — ott a neve, mint érmelléki esperesé. Meghalt 1677-ben.

B.-Diószeg.

Molnár János,
ev. reform. elkész.

(Folyt. köv.)

Közügyeink.

Kérelem a polgári ev. reform. missió érdekében.

A szabolcsmegyei T.-Polgár hajdan egyik virágzó egyháza volt a reformátusoknak. A debreczeni ref. egyházmegye régi jegyzőkönyvében maiglan feltalálható a polgári ref. lelkészi hivatal fizetéslevele 1621-től, mint szintén több ottani lelkészek s iskolarektorok emlékezete. Ugyanezen egyházmegye a maga közgyűléseit több ízben tartotta Polgáron, melynek utolsó ismert lelkésze az irodalmi téren is nevezetes Debreczeni Kalocsai János épen a debreczeni egyházmegyének esperese is volt 1691-től 1710-ben történt haláláig. Az idők forgandó viszontagságai azonban a múlt század elején a polgári ref. egyházat megsemmisíték.

Polgár városa ugyanis az erdélyi fejedelmek kerszakában a Tököli-Rákóczy-féle szabadságharcok idején a földesúri hatóságtól függetlenítette magát, mint 7-dik hajdúváros a Boeskaai által adományozott hajdúvárosokkal való szoros testvéri kapcsolatban s tényleg azoknak szabadalmát élvezte. A szatmári béke után azonban az 1715. XCV. t. cz. Polgárt a megye, illetőleg a földesuraság hatósága alá kényszeríti vissza. S az egri káptalan, a földes uraságcsakhamar kiirtá onnan a ref. egyházat. Nem ismerjük részletesen a polgári rekatholizáció történetét, mert jegyzőkönyveink sajátságos, de az akkori idők szelleméből megmagyarázható némasággal hallgatnak az efféle szomorú eseményekről; annyit tudunk csak a hajdúkerület jegyzőkönyveiből, hogy a Boeskaai adományának jogalapján álló hajdúvárosok már 1718-ban kérik a királyi commissáriust, illetve országgyűlést, hogy a Polgárra esett 12 porta utáni adózástól mentessenek fel, minekutána Polgár lakosai szélylyel oszlottak és kénytelenítették az ő Felsege birodalmába más helyekre recipiálni magokat. Több mint bizonyos e szerint, hogy Polgár akkori lakosainak legnagyobb része, nem akarván vallásos hitét a földesúri parancsra elhagyni, szerte menekült — mint egyes családi nevek s hagyományok bizonyítják — a szomszéd hajdúvárosokba (p. o. Nánáson a Csohány, Böszörményben a Kövér család-nevek polgári eredetre utalnak), Debreczenbe s más távolabb helyekre. A kiköltözni kényszerült lakosok helyére pedig a földesuraság a Mátra vidékéről hozott s telepített új lakosokat.

Midőn a régi polgári ref. egyház multjáról ekként megemlékezünk: távol legyen tőlünk a multakért való szemrehányás, a régi keserőségek felújításának gondolata! Legyen a multak bús emléke csupán ösztön a jelen iránti nemes érdeklődésre, s a költő szavaiként a mult csak példa legyen most! Istennek hála, a hol a különböző felekezetek nemrég felváltva üldözték egymást, ma már szépen megférnek egymás mellett s nemes versenyben végzik emberi s hazafiúi hivatásukat!

A jelen század közepén, midőn Polgárnak közel 5 □ mértföldre terjedő, jobbára ártéres határa a Tiszaszabályozás folytán művelés alá került s munkás kezeket igényelt, Polgár városába s a határához tartozó számos tanyákra a szomszédos Borsod-, Szabolcs- és Hajdúmegyei községekből számos hitsorsosaink költözének s települének be, mint cselédek, dohánykertészek, kézművesek stb. És ezen — a legközelebb volt népszámlálás szerint több mint 800 lélekszámra menő — hitsorsosaink, a hazai reformátusság központján, legnépesebb ref. egyházaink közvetlen szomszédságában, hosszú időn keresztül minden lelki gondozás nélkül, pásztor nélkül való nyáj valának, kitéve a hittől elszakadás ezernyi kísértéseinek. Pirulva kell bevallanunk, hogy 1879-ben a m. kir. Vallás- és közoktatásügyi Minisztérium által hívatott fel egyházkerületi kormányunk a Polgáron s határán lakó reformátusok anyakönyvezése s hovatartozandósága felőli nyilatkozatra.

Alsó-szabolcs-hajdúvidéki egyházmegyénk az egyházkerület által hozzá intézett kérdés folytán, habozás nélkül egész lelkesedéssel vállalkozott a történeti mult, s földrajzi fekvés folytán csakis ő hozzá tartozható polgári ref. hitrokonok lelki gondozására; s az egyházkerület jóváhagyása mellett úgy intézkedett, hogy addig is, míg a polgári hitsorsosok óhajtott mérvbeni lelkigondozása egy külön missionárius-lelkészi hivatal felállítása s szervezése által elérhető lenne: Polgár mint leányegyház Csegéhez csatoltassék s a csegei lelkész teljesítse a polgári határ népesebb tanyáin, időnként megjelenése, iste-

nitiszteletek tartása által a lehető lelki gondozást. Egyházmegyénk ezen intézkedése folytán, az egyházkerület s az időközben életbelépett orsz. közalap segélyezése mellett így lőn lehetővé, hogy a csegei lelkész a lehetőség határai közt nemes buzgalommal részesíté a polgári határ egyes pontjain tömegeesebb számmal lakó hitsorsosokat a lelkigondozásban.

Egyházi hatóságainkat azonban folyton azon óhajítás lelkésíti, vajha magában Polgár városában mint központon állítatnák fel egy — munkásságát egészen a polgári hitrokonoknak szentelhető — önálló missionárius-lelkészi hivatal, melynek vezetője egyszersmind mint az egyház veteményes kertjéül tekinthető iskola tanítója is szolgálhatná felekezetünk szent ügyét! És íme örömmel jelezhetjük, hogy a múlt évi novemberben tartott egyetemes Konvent az orsz. közalaptól a polgári missiói lelkészi állomás létesítésére ezer forintnyi összeget ajánlott meg, kilátásba helyezvén a missiói állomás létrejövetelekor a kért állandó évi segély folyóvátételét is. — Egyházmegyénk az egyetemes Konvent ezen nagybecsű ajánlata folytán pár hónap előtt meg is vásárolt immár Polgáron egy telket, melyen a meglévő épületek némi átalakítással a beállítandó missionárius lelkész-tanító lakásául, illetve imaházul szolgálódnak.

Mínthogy azonban az egyházmegyénk rendelkezése alatti összeg, magát a megvásárolt telek árát sem fedezi; az épületek kiigazítása, az imaház, a tanterem átalakítása, felszerelése pedig szintén tetemes költséget igényel: közelebről tartott egyházmegyei közgyűlésünk megbízta alólírottat, hogy ezen — a polgári missiói állomás életbeléptetéséhez mulhatatlanul szükséges — összeg előállíthatása végett intézzek kérő felhívást úgy a kebelbeli, mint a szomszédos testvéregyházakhoz s magokhoz a polgári missiói területen lakó hitrokonokhoz.

Halljátok meg azért ker. testvéreim a hozzátok segélyért, kegyes adományért bizodalommal esdő szöveget, — s hozzátok meg kész szívvel a ti áldozataitokat a több mint másfél százados halálából új életre ébredő polgári ref. egyház oltárára!

Halljátok meg kivált ti Borsod-, Szabolcs-, Hajdúmegyében s a nagy Debreczenben lakó hitrokonok! s ne engedjétek, hogy a ti közvetlen szomszédoságokban s legnagyobb részben ti közületek való, százakra menő testvérek, hitrokonok mint szétszórt s megszáradt tetemek, továbbra is elzárva legyenek az Ur beszédétől, az evangéliom tápláló tejétől! — És ti, Polgáron, annak határán lakó szeretett hitsorsosok, midőn a keresztyéni testvérszeretet lehetővé teszi néktek, hogy az eddigi elhagyatottságból megszabadulva, összeseregelhessetek az újonnan felemelkedő lelki oltár körül s együttesen zenghessétek a nagy Istennek dícséretét! — hozzátok meg első sorban, kivétel nélkül s kész szívvel, önérdeketekben a töletek telhető áldozatot, ekképen bizonyítván meg, hogy az anyaszentegyház iránti szeretet, hűség folyvást él s áldott gyümölcsöket terem ti bennetek!

Mindnyájan pedig kedves atyámfiai legyenek meggyőződve, hogy az Isten az ő hatalmassága szerint megeselekedheti, hogy a ti jókedvetekből való adakozástoknak haszna ti reátok térjen vissza!

Tisztelettel kérvén a kegyes adományoknak az aláírási ívvel együtt a jövő január 15-ik napjáig alólírotthoz leendő szíves beküldését, atyafiságos üdvözlettel vagyok

Hajdú-Böszörményben, 1888. nov. 10.

Szeremlei József,

alsó-szabolcs-hajdúvidéki ev. ref. esperes.

S é r e l e m .*)

Isméltöndhető, hasonló esetek esetek meggátolása végett, szükségesnek tartjuk nyilvánosságra hozni Bernátsky Ferencz helybeli róm. kath. plébánosnak azon tényét, hogy folyó hó 10-ikén egy ág. hitv. evang. férfi és egy róm. kath. vallású nő között a vegyes házasságot, a házasságra lépni kívánó felek akarata ellenére egyházi áldás és esküetétel mellőzésével, megkötöttnek nyilvánította. A plébános ugyanis az esküvésre kitűzött napon, az orosházi illetőségű Fehér Imre ág. hitv. evang. férfit és a helybeli illetőségű Várad Sámuelnek, szintén helybeli illetőségű róm. kath. vallású hajadon leányát Flórárt, mint jegyeseket maga elé beidézvén, midőn a jogtalanul beidézett férfit a házasságból születendő gyermekek vallásos nevelésére vonatkozó és törvényellenesen kiállított térítvény aláírására minden erőszakolás daczára sem sikerült rábírnia, a semmi újabb fondorlatot nem sejtő jegyeseket, egy mellékszobába beszólitotta, hová Porubszky nevű káplánját már előre berendelte s a hol kevés idő múlva, bizonyosan nem véletlenül, Rigó nevű kántorsegéd is megjelent. Ekkor a plébános a jegyesekhez azon kérdést intézte: meg vannak-e még azon szándékban, hogy egymással házasságra lépjenek? A feleknek e kérdésre adott igenlő nyilatkozata után a plébános úr kijelentette, hogy a házasság meg van kötve, elmehetnek! Az így kelepezébe csalt jegyesek a plébánosnak ezen jogtalan és általuk, mint közvetlenül érdekeltek által még csak nem is sejtett alattomos eljárása ellen lelkök egész felháborodásával tiltakoztak, s megbízottjuk, Megyelka József által a helybeli ág. hitv. evang. egyház lelkészi hivatalához fordultak a házasság megkötése végett. Miután a tridentini zsinatnak a kivételes házasságokra vonatkozó szabványai az evang. félre nem érvényesek; miután a felek a plébános urat a házasság megkötésére fel nem kérték és így a plébános a házasság megkötését a felektől csak alattomos úton kivett nyilatkozatra alapította, minek érvényessége ellen magok a felek azonnal tiltakoztak is; miután a plébános a tőle tanúk által kért, de megtagadott elbocsátó bizonyítvány helyett kiállított bizonyítványában, hivatkozva az orosházi evang. lelkészi hivatal által kiadott bizonyítványra is, kijelentette, hogy a fentnevezett jegyesek között a házasság megkötését gátló semminemű akadály fenn nem forog, minekfolytán a felektől a fentnevezett két tanú jelenlétében kivett nyilatkozat alapján a házasságot az egyházi áldás és esküetétel elmaradása daczára is megkötöttnek nyilvánította; miután a vegyes házasságra lépni kívánókat a törvény feljogosítja arra, hogy az illetékes lelkésztől kinyert engedély alapján magokat egy harmadik lelkész által megeskettethessék: az orosházi evang. egyház lelkészi hivatalától távirati úton kikért és megadott felhatalmazás alapján, a plébános jogtalan eljárása által egészen megzavart és elkésérített felek között a plébános erőszakoskodása miatt méltatlankodó rokonok és násznép jelenlétében, a házasság a helybeli evang. templomban, az evang. egyház házassági szertartásainak teljes alkalmazásával esketés által, minden kétséget kizáró módon megkötöttet.

Elítélendő a plébános úrnak az az eljárása, hogy vegyes házasságok kötése alkalmával a térítvényeket egész erőszakoskodással sürgeti, holott tudnia kellene, hogy az 1868. 53. t.

*) A „Hód-Mező-Vásárhely“ f. hó 18-iki számából.

ez. 10. §-a szerint még a szülők sincsenek feljogosítva arra, hogy gyermekeik vallásos nevelését illetőleg a törvényben világosan kijelentett rendelkezéssel szemben kötelező nyilatkozatot tehessenek. A térítvény követelésével tehát sérti a törvényt, s midőn annak megsértésére másokat ösztönöz, terjeszti a törvények iránti tiszteletlenséget.

De különösen megrovásra méltó a jelen esetben a plébános azért, hogy a házasulandó feleket, alattomos úton kivett nyilatkozat alapján akarta a házas életre egybekötöni. Mert mi történik akkor, ha a nem róm. kath. fél, kire nézve a tridenti zsinat határozatai nem irányadók, visszalép az ilyen alattomosan kötött házasságtól, mely a róm. kath. félt esetleg kötelezi? Beláthatatlan sok nyomorúság következhetik belőle, melyek nem csak egy családnak, hanem családoknak nyugalalmát felkavarják és tönkreteszik.

De nem is paphoz illő a rászédés mestersége; nem paphoz illő az egyházi szertartásoknak mellőzése, mert ekkor igen könnyen bekövetkezhetik az ellenhatás. Ha t. i. a pap erőszakkal fogja el a jegyeseket, majd a papot is erőszakkal fogják el, s elviszik oda, a hol majd a házassági szövetségre lépni kívánókon kívül szintén lesz két tanú, a pap azután befoghatja szemét, fülét, rughat, kapálhat, hogy ne halljon, ne lásson semmit, az illetők a házasságot megkötöttnek nyilvánítják, — a tridenti zsinat határozatai között ugyanis van szó az ily módon érvényesen köthető házasságokról, de nincs szó az olyanokról, a hol a pap alattomoskodik vagy erőszakoskodik.

A róm. kath. vallású féllel vegyes házasságra lépni szándékozó más valláson lévő házasulandók pedig láthatják ebből az esetből, hogy Bernátsky plébánossal szemben mint lehetnek elkészülve, azért jó lesz figyelembe venni, hogy a más vallásúak a könnyen kellemetlen meglepetést szerezhető plébános előtt nem tartoznak megjelenni.

M. F. és Mayer.

M. F. úr e lapok 39-ik számában nem tulajdonítja nekem érdemül, hogy Mayer urat megdícsértem.

Mondhatom, semmi sem volt tőlem távolabb, mint a dícsérni akarás. Én tapasztalásom után leírtam egyszerűen azt, hogy hogyan dolgozik Mayer. Ha a tények egyszerű leírása Mayer dícséretére ütött ki, az nem az én hibám, hanem Mayer érdeme.

Ezzel kapcsolatban szabad legyen megfelelnem arra, miért írtam én e — még a Szerkesztő úr által is sajátos hangúnak talált cikket?

Irtam először azért, hogy megösmertessem lelkésztársaimmal M. munkálkodási nemeit. Gondoltam, jó ezt ösmerni főleg azoknak, kiktől M. hódít, hogy így látva, mily munkálkodás által hódít M., ők is esetleg hasonló munkálkodásra buzduljanak híveik megtartása érdekében.

Irtam másodszor azért, hogy e beces lapok Szerkesztője előtt — ki egy idő óta, minden a hit ébresztésére és erősítésére külföldön sikerrel alkalmazni szokott munkanemeket és eszközöket, specialis magyar szempontból ütni szeret — világossá tegyem azt, hogy a külföldön sikerrel használt munkanemek és eszközök, nálunk is sikerrel alkalmazhatók az evangéliom terjesztése érdekében.

Irtam harmadszor azért, hogy megmutassam, hogy ha vannak is református papjaink között némelyek, — kik a bap-

tistákat, e hozzánk legközelebb álló felekezetet, — (kik tőlünk egyedül csak a gyermekkeresztelésre nézve különböznek), — subjectiv okokból elítélik, azonban vannak olyanok is, a kik azon elvet vallják, mint Pál, mikor azt mondá: „A Krisztus prédikáltatik, ezen én örülök“.

Az egyházi adónak kényszerútján való behajtását a baptistáktól — míg Mayernek önként sokkal többet fizetnek — én nem érzem és nem is értem; hanem annyit vélek, hogy az illető lelkészre nem nagy dícséret lehet az, feltéve, hogy általa kellőleg gondozható számú hívei vannak, — legfőleg 2—3 ezer lélek, — ha a magyarul nem is értő s beszélni nem tudó német Mayernek szívesebben fizet a magyar ember, mint a saját, vele beszélni is tudó papjának.

Ennyit óhajtottam sajátos élű cikkem magyarázataként közölni.

Szalay József,

n.-beeskereki ev. ref. pap.

Kénytelen vagyok e cikkekre ismét néhány sor megjegyzést tenni. Azt mondja ugyanis az én tisztelt Szalay József barátom, hogy én „egy idő óta minden a hit ébresztésére és erősítésére külföldön sikerrel alkalmazni szokott munkanemeket és eszközöket, specialis magyar szempontból ütni szeretek“. Saját tisztességem szempontjából rectificálni vagyok köteles ezen állítást. Én három évig tanultam a külföld költségén külföldön, s van bennem annyi morális érzék, hogy hálátlan ne tudjak lenni soha az iránt, kinek képzettségem javarészt s közvetve állásomat köszönhetem Emlékezhetik az én tisztelt barátom arra is, hogy épen Nagy-Beeskereken, a békés-bánáti egyházmegye lelkészértekezleti közgyűlésén milyen szellemben beszéltem a külföld belmissiói munkáiról. Itt Debreczenben Fermaud úrnak, a keresztyén ifjúsági társulatok ügye bajnokának s a jó öreg Somerville úrnak tolmácsa voltam úgy a főiskolában, mint a városháza nagytanácsstermében. Ezekén kívül, más külföldiekre is tudnék hivatkozni, kiket itt céljok elérésében erőmtől telhetőleg támogattam. Budapesten folytonos összeköttetésben vagyok Kőnig Rudolf lelkész úrral, — de úgy ő neki, mint minden itt járt külföldinek sokszor megmondtam, hogy ha hatást akarnak elérni mi nálunk, ne igyekezzenek arra rávenni minket, hogy mi is az ő munkaeszközökkel dolgozzunk tovább, mert a mi szellemünk egészen más, mint az övék, s az ő hatásuk attól függ, hogy mi az ő szép eszméiket saját nemzeti géniusunk igényeihez képest dolgozzuk fel. Vagyis más szóval, ám hadd dolgozzék az a külföldi mi köztünk saját módja szerint, de mi ne igyekezzünk külföldieskedni. Bocsánatot kérek, én nem ütöm a külföldön alkalmazni szokott munkanemeket és eszközöket, de minden erőmmel ostromozom az egyházunkban itt-ott fölmerülő külföld-majmolást. És ezt nemcsak „egy idő óta“ teszem, hanem mióta Debreczenben tanárkodom, tehát idestova 11 év óta. Vegye tudomásul tisztelt barátom azt, hogy a tőlünk külföldre menő ifjakat azon tanácsal szoktam ellátni, hogy tanuljanak a külföldön minél többet, tanulmányozzák az egyházi, a társadalmi és a családi életet, de ne véljék, hogy az legyen a kötelességök, hogy hazajövetelük után minden látott jót átdolgozatlanul azon módon igyekezzenek átvinni az itthoni életbe. Nincs annak egy szikrányi életbölcseje sem, a ki ezt tenni akarja, s én bizony az ilyeneket mindig ostromoztam s ostromozni fogom ezután is. Ez azonban nem egy a külföldön tanult eszmék elárulásával. Szerk.

Irodalom.

Egyházi beszédek. Irta Lévay Lajos, sárkeresztúri ref. lelkész. Budapest, 1888. Kiadja Kókai Lajos. Ára 1 ft 20 kr. VI+176. 8° lap.

Nem tölem s nem is a szerkesztőségtől függő okok miatt késett idáig a kéz alatti munka ismertetése. De hogy mi okon, annak elbeszélése nem tarthatik e lap olvasó közönsége elé. Egyet mégis minden további mellékgondolat nélkül megjegyzek s ez az, hogy ha e nemű termékek ismertetése kimarad az időből, nem egyszer bosszantó és hátrányos szerzőre s közönségre egyaránt. No de mégis jobb későn, mint soha. Ebben a hiszemben hadd mutatom be ez „Egyházi beszédekét.”

Távol legyen, mintha valamelyik nagy szemöldökű kritikus módjára, a homilétika szövőszékének ráadására akarnám húzni e beszédek, hogy egyenként méregessem őket: melyik hol szűkebb, hol tágabb, hol simább, hol ráncosabb, mint azt a műszabás kellei megengedik. Nem én! Jórészt csak egyéni benyomásaimról kívánok számot adni, miket e beszédek átolvasása alatt szereztem, s mint műalkotásokról inkább csak per tagentem szólándok felölök.

Szerzőnk neve bizonynyal nem ismeretlen e lapok közönsége előtt, noha csak fehér hollóként jelentkezik lapunk terein, sőt mióta „A munka kezdetén” czimű nemes idealismust lehellő cikksorozatát befejezte a „Prot. egyh. és isk. lap”-ban: úgy látszik, nem is igen kötö magát az időszaki sajtóra. Szól csak akkor, a mikor épen szólania kell, a mikor kivált kedvencz témája, a lelkipásztori gond gyakorlati kivitele kerül fölszínre itt vagy amott. S ennek megvan a maga értelme. Ő lelkestöltetestől gyakorlati lelkész. Ritkítom párját, mint olyannak, a ki világosabb tudatával hivatásának s nagyobb akaraterővel hivatása betöltésének lépett volna a gregárius papok közé. Nem láthatom közéről munkálkodását, munkájának sikerét; de a jelekből ítélve, ama nemes buzgalom tüze, mely keble szentélyében oltári lángként egykoron fölgyúladt, ma legalább még nem dőlt hamvába, s az a tenni, hatni vágyás Isten országára érdekében, mely „a munka kezdetén” izmait feszíté, ma még nem lappedt; az ő eledele maiglan az, hogy elvégezze mennyei Atyjának akaratját. Szóval én a szerzőt a gregárius papok egyik jeles egyéneül tartom. Kimagaslik közülünk, százak közül, fejnyi magassággal. Vannak talán nála tudósabbak, de azért ezek — előttem legalább — jóval kisebbek ő nála. Mert azokat az úgynevezett tudós papokat rendszeren megsínyli az Ur nyája; azoktól ugyan a legtöbbször pusztíthat az Ur szőlőjében a modern világ filoxerája. Az ilyen tudós papok mosolyogják aztán meg rendszeren, mikor olvassák, hogy: „Egyházi beszédek... Kiadja Kókai — —.” Mi ez már megint? Miesoda abnormis túltermelés a predikáció irodalom mezején, a tudományos egyházi irodalom roppant hátrányára?... S ha napvilágra kél egy-egy kópia, valamely szüette levéltár sárgult foliásáról, fölzajg a hymnus (az ismeretes doronggal intonálva): „a gombamódra termő predikációs könyvek mellett... a túltengésben szenvedő predikációirodalom művelésén kívül... igazán jól esik ily jelenséggel is találkozunk stb.” És van dícséret, van magasztalás... Hát hiszen jól van! Annak valóban önvendeni lehet, ha a mi nyomorúságos viszonyaink között is akadnak művelői a tudományos egyházi irodalomnak. De ne örüljünk a predikációt termelő rovására, sőt alacsonyítására. Gondolatom szerint, a ki ösmerendi a gregárius

papok legnagyobb részének helyzetét, viszonyait, életmódját, kisebb-nagyobb ügye-baját: érteni fogja, miért hogy nem vehet nagyobb lendületet tudományos egyházi irodalmunk s viszont nem fogja kicsinylő mosolylyal fogadni a koronként megjelenő predikációs könyveket. A kínálat csak a keresletnek kíván megfelelni. A kereslet pedig a fogyasztó közönség szere-száma szabályozza. S melyik nagyobb: a tudományos vagy a predikáció irodalom fogyasztó közönsége?... A min végtére csudálkozni épen nem lehet, holott tudva van, hogy igen sok gregárius papnak a legtöbbször nincs pénze, hallgatósága ellenben mindig van, tehát predikációjának is lennie kell. S megmosolyogni kivált, hogy egyesek p. o. a predikációirodalom művelésén fáradoznak! Mintha az a predikáció-írás egyáltalán valami könnyű s épen azért kicsinylendő dolog volna! Egyetlen komoly homilétától sem hallottam vagy olvastam, hogy a predikáció-írás mestersége oly könnyű lenne, mint némelyek tartják, vagy gondolják. Sőt azt tartom, hogy csak a valamennyire megállható, úgynevezett tisztességes predikációnak a megírása is általában jóval több odaadást, a lelki erők funkciójának jóval nagyobb közremunkálását igényli, mint bármely más hasonterjedelmű prózai elmetermék. Hát még ha igazán ható, építő, folyvást a hallgatóság lelki szükségleteinek lehetőleg megfelelő predikációkat akarunk írni!.. A társadalmi viszonyok, a népelet, a mozgó motorok, az egyesek, a családok, a magán- és közlekiismeret, a különböző vágyak, remények, a keletkezett fájdalmak, az elnyomott keservek stb. stb. tanulmányozása, átértése és érzése, szóval az anyaggyűjtés, aztán evangéliumi alapon való rendezés, feldolgozás, papírra vetés, mind-mind külön munkáját teszi a homilétának s hogy meg tudjon nekik felelni, derekasan föl kell magát öveznie szent buzgalommal, szívós akaraterővel — avis intellectualist nem is említve. S ha aztán az így készült egyházi beszédek közrebozsátja szerzőjük: dícsérem tettét. Kettős okért: először, mert kiáltó czáfolatát adja ama meggondolatlan s nem egyszer magokat okosoknak tartó emberek által is hangoztatott vádnak, hogy „a lelkész-képességi okmány nem egyéb, mint az örök heverés diplomája,” — másodsor, mert lelkész-társainak alkalmat nyújt az evangéliumi igazságok gyakorlati előterjesztésének különböző alakzatok szerinti kultiválására, a mi a „varietas delectat” elvéből kifolyólag szükséges is, czélszerű is.

Talán messze is eltértem immár kitűzött czélemtől; de semmiesetre nem oly messze, hogy a szíves olvasó természetes kapcsolatba ne hozhatná a fentebbieket az alább mondandókkal. Hiszen miről van szó? Egy füzet egyházi beszéd bemutatásáról, ha úgy tetszik: méltatásáról, mely mindenkép érdemes arra, akár írója egyéniségét, akár az egyes beszédek belértékét tekintjük.

Szerző egyéniségéről alig lehet e helyen többet mondani, mint a miket már mondék felőle. Különben ha valaki e lap olvasói közül még többet óhajt felőle tudni: szerezzze meg e művét, olvassa, tanulmányozza át, s hiszem, még jobban kiösméri. Le style c'est l'homme, mondja Buffon; s e mondas kiválólag áll az egyházi írókról. Az írmodor, az anyag földolgozása, a tárgy előterjesztése alig-alig karakterizálhat író jobban, mint épen az egyházi beszédek íróját. Itt a témák, melyek az író foglalkodtatják, a témák körül csoportosuló gondolatok, ezeknek a ker. vallás igazaihoz s erkölestanához, nemkülönben a közel fekvő társadalmi élethez való viszonyítása az író egész alanyiségét igénybe veszi, s ennek folytán

műve hű kinyomata leendő egyéni érzületeinek, gondolkozás-módjának, keresztyén világnézetének, szóval az individuum sajátosságainak.

F. Varga Lajos.

(Vége köv.)

Nazarenismus. Irta Szeberényi Lajos Zsigmond. Ára 70 krajczár. Budapest, 1888. Kókai Lajos bizománya. Az érdekes, és fontos kérdéssel foglalkozó mű a bevezetés után következő részekre oszlik: I. A reformatiót megelőző időszak szektái. II. A reformatió és az anabaptisták. III. A baptisták Angliában és egyebütt. IV. A nazarenismus alapítója. V. A nazarenismus megalapítása és terjedése hazánkban. VI. A nazarenusok hitnézete, gyülekezeti szervezete, istentisztelete. VII. Képek a nazarenusok életéből. VIII. Az egyházak magatartása a nazarenusokkal szemben. IX. A nazarenusok és az állam. Ajánljuk a tót-aradáci evang. lelkész által nagy tanulmányal írt ezen művet olvasóink szíves figyelmébe.

Zengő bokor. Költemények. Irta Szuhay Benedek. Miskolcz, Forster Rezső könyvnyomdája, 1888. Ára 1 forint. A 119 lapra terjedő, csinos kiállítású műben sok, kiváló költői lendülettel és igaz tehetséggel írt költeményre találunk. Megragad azokban bennünket a költői ér tisztsága, az emelkedett nemes hang. Szerzőtől, ki Bóldván, Borsodmegyében ev. ref. segédlelkész, igen sokan várhatunk e téren. Ajánljuk e művet a költészetet kedvelők szíves figyelmébe, annnyival is inkább, mert a tiszta jövedelem egészben a „Tiszáninneri ev. ref. egyházkerület papi özvegy, árva gyámpénztára“ javára, tehát jótékony célra fordítatik.

Emléklap a csermői ev. ref. leányegyház első harangjának 1888. július 8-án tartott fölavatási örömnépeye alkalmából. Összeállította Vadas Gyula ev. ref. káplán-tanító. Ára 20 kr. Ajánljuk e kis füzetet a kezdet nehézségeivel küzdő kisdud egyház céljainak előmozdítására olvasóink szíves figyelmébe. A füzet tiszta jövedelme ugyanis a harang árából fizetetlen maradt összeg pótlására fordítatik. A csinos füzet tartalma: Előszó, melyben a csermői leányegyház rövid története foglaltatik, Hajdu Elek felügyelő lelkésztől; egyházi beszéd Zsid. 6, 9—12. alapján Vadas Gyulától; alkalmi beszéd Hajdu Elektől és bezáró ima újra Vadas Gyulától. Végül az adakozók névsora van feltüntetve.

Gyász beszéd, néhai Dr. Halász Géza felett. Tartotta Alsó-Dabason, a gyászudvaron, 1888-dik év augusztus 25-én Filó Lajos nagykőrösi ref. lelkész. Egy szép, mélyen átgondolt oratio ez, melyben a nagy tudományú lelkész, mint a tudomány és élet emberét tünteti föl az elhunytat. Filó Lajossal szemben minden bővebb méltatás és ajánlgatás fölösleges dolog volna részünkről.

A Nagy-Beeskereken elhunyt Kulifay Lajos koporsója felett tartott gyász istentiszteleti beszédet és imát — mit 1888. november 5-én tartott Szalay József lelkész — az egyháztanács kiadta. Ára 20 kr. Megrendelhető Mángold könyvkereskedőnél N.-Beeskereken. Meghatott érzelmekkel olvastuk át a szívből fakadt szép imádságokat és a Jer. Sir. 1. 1, 2, 12. versei alapján írt gyászbeszédet, melyek mind tanúskodnak azon közfájdalomról, mely Nagy-Beeskerek városát

és az ottani ev. ref. egyházat Kulifay Lajos polgármester és presbyter halálában érte. Ajánljuk e füzetet, melynek jövedelme a ref. templom építésére fordítatik, olvasóink szíves figyelmébe.

Protestáns új képes naptár 1889-ik évre. Szerkesztette Dúzs Sándor tanár, Budapest, Franklin társulat. Ára 50 krajczár. Harminczötödik évfolyamban jelenik már meg e kitünően szerkesztett naptár, mely most több érdekes olvasmányon kívül Baksay Sándor solti ref. egyházmegyei esperes, Földváry Mihály pesti ág. hitv. ev. esperességi felügyelő, Sárkány Sámuel pilisi ev. lelkész, kiérdemült főesperes, gyámintézeti egyházi elnök arczképét, a debreczeni czepléd-utcai református új templom képét tartalmazza. Nem szükséges szavakat keresnünk, hogy a protestáns családok e régi jó naptárát olvasóinknak ajánlgassuk

Protestáns árvaházi képes naptár 1889-ik évre. Szerkeszti Farkas József. Kiadja Budapesten a „Protestáns Árvaházi Bizottság.“ Nyomatta Hornyánszky Viktor. Ára 30 krajczár. E naptár már tizenötödik évfolyamban jelenik meg. Érdekes tartalmából kiemeljük Czékus Istvánnak, Schneider Józsefnek, Fröbel Frigyesnek, a két Rákóczynának arczképekkel ellátott életrajzát, jellemzését. E naptárt is igen sok protestáns családnál volt már alkalmunk látni. Szívesen ajánljuk.

A koporsónál. Halotti imádságok. Irta Könyves Tóth Kálmán. Második javított és bővített kiadás. Budapest. Kiadja Kókai Lajos. 1889. Ára 2 frt 40 kr. Mielőbb ismertetni fogjuk.

Megjelent a „Magyar nyelv történeti szótár I. kötetének 2-ik füzeté, kezdődvén az „annyszor“ s végződven a „bugyog“ szavakkal. A fontos vállalatot, melyet Hornyánszky Viktor ad ki Budapesten, Szarvas Gábor és Simonyi Zsigmond szerkesztik. Nem tekinthetjük feladatunknak, hogy e mű értékét bírálgassuk, de annyit mindenesetre mondhatunk róla, hogy az hézagot pótló vállalat, mely minden művelt ember részéről komoly figyelmet érdemel.

Felhívás az „Evangyéliomi Lelkeszi Tár“ 1888-ik évi folyamára. Midőn ezelőtt kilencz esztendővel, mindenekfelett Istenbe vetett bizalommal a Lelkeszi Tárt megindítottuk, azon meggyőződésemet jelentem ki, hogy a keresztyénségnek s kiválóan nekünk protestánsoknak, a világi ezer vélemények hullámszája közt, az Isten ígéje hirdetésében van minden erőnk és hatalmunk. És minél inkább terjed a vallásos közönyösség, s az égiekkel — melyek pedig a földet megszentelik, — nemgondolás; minél inkább nő a világi böleselkedés hiú fényénél a keresztyén vallás örök igazságait kicsinylők serege; az erkölesi élet oly szép és dicső vonásai a családban, társadalomban minél inkább homályosulni kezdenek: városban, falun, kisebb és nagyobb gyülekezetekben annál nagyobb gondot kell fordítanunk a világba és bűnébe már-már elmerült lelkeknek Istenhez, az élet és idvesség fejedelméhez, Krisztushoz térítésére. E cél érdekében indult meg s futotta pályáját az „Evangyéliomi Lelkeszi Tár“, melyet kedvezőtlen körülményeink miatt — melyekkel a gondviselő Isten megostoroztatni hagyott — ez év folyamában ki nem adhatván, egyszerre egy kötetben juttatunk lelkésztársaink kezébe, szószékeink hasz-

nálatára. Az egész évfolyam — mintegy 60 predikáció — még e folyó év karácsonelőtti héten minden előfizetőnek megküldetik. Előfizetési ára az eddigi három forint, melyet december 1-ig Sziládi László nyomdász úrhoz, ki az egész kezelést elvállalta, kérek beküldeni. Az Ur kegyelme és Szentlelke segítsen bennünket, hogy az evangéliumi hitélet virágzóbb korának, e mi magyar földünkön, hitünkkel és predikálásunkkal előmozdítói lehessünk. Kecskemét, 1888. okt. 25. Czelder Márton, az Evangéliumi Lelkesi Tár szerkesztője.

Ferenzi Bernát, miskolci könyvkiadó előfizetési felhívást hirdet Kupai Dénes runyai ev. ref. lelkész „Egyházi Beszédék” című művére. Előfizetési ár bérmentes küldés mellett 1 frt 20 kr o. é. Gyűjtőknek 10 példány után tiszteletpéldánnyal szolgál. A felhívás így hangzik: Tisztelendő lelkész úr! Azon kedvező, mondhatni váratlan fogadtatás, melyben szerzőnek általam ez év elején kiadott „Halotti beszédek és imák” című munkája — mind a kritika, mind pedig a t. lelkész urak tömeges megrendelése folytán — országsszerte részesült: arra bátorít, miszerint szerzőnek „Egyházi beszédek” című műve kiadására vállalkozzam, — meg lévén győződve, hogy ezen újabb munkálat az előbbihez hasonló tetszéssel és pártfogással fog találkozni a t. protestáns lelkészi karnál. A most sajtó alá rendezett kötet 30 rövid, de velős, a kor színvonalán álló, sikerrel használható, mind tartalmilag, mind alakilag kifogástalan ünnepi, alkalmi, évszaki, közönséges beszédek tartalmazandó karácsony táján fog megjelenni. Az előfizetési pénzeket kérem czímem alatt Miskolcra küldeni. Beccses pártfogását ezen újabb vállalatom iránt szívesen kérve, kitűnő tisztelettel maradtam Miskolcra, 1888. évi november 1. napján. Ferenczi Bernát, kiadó könyvkiadó. E művet főtiszt. Kun Bertalan püspök úr így ajánlja: Kupai Dénes atyánkfának neve eléggé ismeretes egyházi irodalmi téren. Közkezen forgó egyházi beszédeit szépen méltatta a kritika, de méltatta leginkább a közelismerés, a mennyiben azoknak első kötete nagy kelendőségben részesült. Ezen okoknál fogva bátran merem ajánlani lelkésztársaim beccses figyelmébe t. Ferenczi Bernát kiadónak azon vállalatát, hogy t. Kupai Dénes atyánkfia egyházi beszédeinek kiadására ismét vállalkozik. 1888. nov. 5. Kun Bertalan, püspök.

Megrendelési ív a „Törvényhatósági Naptár” 1889-iki folyamára. Alig van osztálya a mívelt társadalomnak, melynek számára manapság külön naptár ne nyujtana felvilágosítást a mindennapi életben s az illetők munkakörében szükséges tudnivalókról. Orvosok, ügyvédek, gazdák, vasúti tisztviselők, tanárok és tanítók, iparosok, kereskedők, mindenféle szakemberek, sőt már az ifjúság is ilyen, egyenesen az ő érzései számára készült naptárakban keresnek felvilágosítást oly kérdésekben, melyek a jó naptár keretébe valók. A törvényhatóságok tisztviselői számára azonban mindeddig senki sem gondoskodott ily naptár szerkesztéséről. Pedig hogy egy ily munka mennyi hiányt van hivatva pótolni, azt épen az érdekeltek érzik és tudják legjobban. Ha a törvényhatóságok tisztviselőit keresi valaki, a nagy terjedelmű, s ennek következtében nagy árú tiszti czímtárhoz kell fordulnia; s ha bármi más, naptártól megtudható keres, külön naptárt kell szereznie. — Az e tekintetben sokak által érzett hiányon akartam segíteni a „Törvényhatósági Naptár” szerkesztésével, s annak a jövő évre való folyamának megindításával. Az érdeklődők tájéko-

zására megemlítem, hogy e naptár legfontosabb része lesz Magyarország közigazgatási névtára, melyben az ország összes közigazgatási hatóságai, rendszeresen csoportosítva, s az összes e hatóságok keretében alkalmazott tisztviselők névsora lesz közölve. Megemlítem azt is, hogy a főváros sokágú és nagyszámú hivatalainak és intézeteinek oly pontos és kimerítő névtára, a milyen e munkában lesz, még sohasem készült. Az ekkép szerkesztett naptár minden fővárosi és minden más törvényhatósági tisztviselő számára nélkülözhetetlen zsebkönyv lesz, Ennek megfelelőleg díszes zsebkönyv alakban fog megjelenni, hogy azt mindenki magánál hordhassa. E naptárt maradandó becsűvé fogja tenni az is, hogy annak minden évfolyamát a törvényhatósági tisztikar fejeinek jól sikerült arcképei és életrajzai fogják díszíteni. Így, mindjárt a jelen évfolyamhozni fogja Tisza Kálmán miniszterelnök, b. Orczy Béla belügyminiszter, gr. Szapári István Pest-Pilis-Solt Kiskunmegye főispánja, Ráth Károly Budapest főváros főpolgármestere, és Kamarmayer Károly Budapest főváros polgármestere arcképeit és életrajzait. Ezt a most kezdődő sorozatot azután a a jövő években folytatni fogjuk. A naptárnak ára — díszes vászonkötésben, írónnal ellátva — egy forint, mely összeg csupán a naptár megjelenése után fizetendő. A naptár kiállításának díszes voltáról kezeskedik azon körülmény, hogy az a jóbíró „Pesti könyvnyomda-részvény-társaság” nyomtatásában fog megjelenni. Dr. Toldy László, Budapest főváros főlevéltárnoka.

Különfélék.

Soós Gábor, h.-nánási lakos, volt országgyűlési képviselő nagyszerű alapítványait illetőleg nem csak alapító leveleit juttatta el az illető egyházi hatósághoz, hanem e hó 21-én az alapítványi összegekről szóló takarékpénztári betéti könyveket is átadta tulajdonjoggal a debreczeni főiskolának (50 ezer), és a h.-nánási ref. egyháznak (30 ezer frtot). Tehát életében befejezte szép alapítványainak ügyeit. Mily nagy lélekre, nemes elhatározásra mutat ezen ténye! Mily komoly és szent meggyőződésnek eredménye az, hogy a mit egész életén keresztül munkája után szerzett és gyűjtött, azt átvallja azon intézetek tulajdonául, melyeken az ő lelke és szíve csügg. Tisztelet és elismerés a nemes jellemű férfúnak!

Menyhárt János-alapítvány. A nyugalomra lépett hittanár úr nevére állítandó alapítványra eddig a következő adományokat gyűjtöttük, illetőleg vidékről a következő összegek küldettek be hozzám. A) A Debreczenben lakó volt tanítványok részéről: Tóth Sámuel 5 frt; Balogh Ferencz 2 frt; Csiky Lajos 3 frt; Dicsőfi József 10 frt; Erdős József 3 frt; Géresi Kálmán 3 frt; Joó István 2 frt; Somogyi Pál 2 frt; Orosz István 1 frt; Kovács Lajos 1 frt; Nagy Elek 2 frt; Elek Lajos 1 frt; Mácsai Sándor 2 frt; Győri Elek 2 frt; Rózsa Sándor 2 frt; Könyves Tóth Kálmán 3 frt; Ladányi Gyula s. l. 5 frt; Kovács János s. l. 3 frt; Medgyaszay Gyula s. l. 2 frt; Illyés Endre s. l. 1 frt; Papp Gusztáv főisk. szénior s gymn. s. tanár 2 frt; Tóth István esk. fel. 2 frt; Szécsy Miklós esk. fel. 1 frt; Nagy Gyula esk. fel. s gymn. s. tanár 2 frt; Tóth József esk. fel. 1 frt; Balogh József esk. fel. s gymn. s.

tanár 2 frt; Szaboleska Mihály esk. fel. 1 frt; Pataky Sándor esk. fel. 1 frt. Összesen 67 frt. B) Vidékről a következő összegeket küldték hozzám: Gulyás Lajos kis-újszállási lelkész 5 frt; Szilágyi Márton füzes-gyarmati lelkész 10 frt; Márk Ferencz nagy-harsányi lelkész 2 frt; Uray József esomaközi lelkész 1 frt; Harsányi Sándor túrkevei lelkész 5 frt. Összesen 23 frt. C) Gyűjtést indított a maga körében debreczeni theologiai akadémiánk három felső osztályának ifjúsága is, mint a kik még hallgatták a nyugalomra lépett tanárt. Neveiket s az általok külön-külön felajánlott összegeket a következőkben közlöm: Báthory Gábor 4. th. 1 frt; Gulyás János 4. th. 50 kr; Gaál István 2. th. 50 kr; Papp József 3. th. 50 kr; Mészáros Lajos 3. th. 50 kr; Ferenczy Imre 3. th. 50 kr; Pokoly József 4. th. 1 frt; Gulya György 4. th. 50 kr; Kazay Gyula 4. th. 50 kr; Tóth Benedek 4. th. 50 kr; Kovács Gusztáv 4. th. 1 frt; Ethey Ferencz 4. th. 1 frt; Szakács József 4. th. 1 frt; Némethy János 4. th. 1 frt; Tóth László 3. th. 50 kr; Márk Imre 2. th. 50 kr; Dézsi Lajos 3. th. 1 frt; Kovács Ferencz 3. th. 1 frt; Tóth Ferencz 2. th. 50 kr; Pap László 2. th. 1 frt; Kovács Emil 2. th. 1 frt; Bartók Jenő 3. th. 1 frt; Járossy Zoltán 2. th. 2 frt; Tóth Mihály 2. th. 1 frt; Selyeb Gyéza 3. th. 1 frt; Csánky Benjámín 3. th. 50 kr; Póth József 4. th. 1 frt; Rácz Elek 2. th. 50 kr; Kassay Béla 4. th. 1 frt; Szathmáry István 4. th. 50 kr. Összesen 24 frt. Aláíratott eddig 114 frt, melyből a hozzám beküldött s itt Debreczenben tényleg kezeimhez átadott pénzt, 42 frtot kamatozás végett betettem 28,592. számú könyvön a debreczeni takarékpénztárba. 1888. november 23. Csiky Lajos.

Nyilatkozat. A „Debreczen“ cz. lap folyó évi 220. száma „helyi hírek“ rovatában „Kezdi már!“ ezimű s kezdetű, hivatalos eljárásomat „hiteles helyről“ vett sorokban az igazságnak vagy elhallgatásával, vagy szándékos elferdítésével gúnyosan közlő hírre, pusztán az igazság érdekében kívánok pár felvilágosító szóval szolgálni és pedig nem az elül említett lapban, melybe azon teljesen egyházi természetű ügy semmi körülmények között nem tartozhatik, hanem igenis e becses egyházi lapban, — szabad tetszésére bizván a „Debreczen“ igen tisztelt szerkesztőségének, — ha ezt igazságérzésével egyezőnek tartja, — hogy e felvilágosító soraimat lapjába átvegye. Megjegyzem, hogy nem adnám ki még ezen nyilatkozatot sem, ha egyik egyházi lap, a „Dunántúli Protestáns Közlöny“ szintén tévesen nem közlötne volna a tényállást. A dolog így áll: az esztári időközi lelkész úr f. évi október 18-án kelt, általam — mert a postaközlekedés mindig tekintetbe veendő — október 20-án vett levelében közli velem, hogy az egyház újonnan épült templomát nov. 11-én óhajtaná felavatni s az egyháztanács nevében felkér ez alkalommal az egyházi beszéd tartására. Én okt. 21-én kelt s postára is adott levelemben elfogadván az egyházi beszéd tartására történt felhívást s megtevéen az intézkedést a templom szükséges átvétele iránt, kértem a felavatási ünnepély sorrendjének velem közlését. Az időközi lelkész úr nov. 2-án kelt, általam november 3-án vett levelében közli velem a novemberhó 1-én tartott egyháztanácsi gyűlésnek a sorrendet megállapító határozatát s csak akkor értesültem én arról, hogy az ünnepélyen Biber József b.-ujfalui segédlelkész úr szolgálata is igénybe kívántatik vétetni. Erre nov. 3-án kelt, de postára — miután az Kabán napjában csak egyszer jár — nov. 4-én feladhatott levelemben

közöltem az egyháztanácsal, hogy e szolgálathoz beleegyezésemet nem adhatom. Tehát ebből látható, hogy mennyiben terhelhet engem a felelősség azért, hogy az esztári egyháztanács későn értesült a Biber J. úr szolgálatában meg nem egyezésemről. Arra nézve, hogy Biber úr az esztári egyháznak törvényesen megválasztott papja, mint még be nem fejezett, tehát az illetékes forumok elbírálását váró ügyre, úgy most ezúttal, mint bárhonnán jövő megátádatásom alkalmából, megjegyzést vagy ellenindokolást tenni tartózkodom. Én igazságom érzetében tudok nyugodtan várni, hasonlót ajánlok az engemet s eljárásomat becsmérleőknek is. Kaba 1888. nov. 23. Dávidházy János, esperes.

Megjelent a tiszántúli evang. ref. egyházkerület 1888. szept. 17–21. napjain Debreczenben tartott második közgyűlésének jegyzőkönyve. Kiadta Tóth Sámuel, egyházkerületi főjegyző. Nyomatott Debreczenben, a város könyvnyomdájában. Érdekessé és értékessé teszik e jegyzőkönyvet az egyházkerületi gymnasiumok statisztikájáról, anyagi, tudományos és erkölcsi állapotáról, kormányzási ügyeinek állapotáról közölt adatok, valamint a népiskolai statisztikai adatok, bő részletekbe menő táblás kimutatása. A jegyzőkönyv végén a debreczeni ref. kollégium összesített pénztárai vagyoni állását látjuk feltüntetve 1884. decz. 31-ről.

Ajánljuk olvasóink szíves figyelmébe, nagyobb egyházaink, az Ur anyagi javaival bővebben megáldott világi férfaink buzgó jóindulatába a polgári missió létesülhetésének ügyét. Méltó a fentebb közölt fölhívás arra, hogy ne csak meggyőzze az olvasókat az ügy fontosságáról, de a keresztyén jótékonyság adakozásban álló nagy erénye gyakorlására is rávegye.

Szerk. posta. Gy. L. B.-Ujfal. „Válasz k... n-nek“ ezimű beküldött cikkére jövő héten okvetetlenül sor kerül. — Sz. L. Jövő számban felelek.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

HIRDETÉS.

Hirdetés.

Alólírott szerzőnél kaphatók:

1. Vázlatok közönséges, innepi, alkalmi és időszaki egyh. beszédekhez. Ára 2 frt 60 kr helyett . . . . . 1 frt 60 kr.
2. Eskető Lelkész. Ára . . . . . — frt 35 kr.
3. Ref. vall. presbyterek könyve . . . . . — frt 35 kr.
4. Házassági hirdetésről szóló bizonyítvány űrlapjai 10 ívenként . . . . . — frt 35 kr.

Ha a megrendelés a pénz beküldésével együtt a posta-útlvány szelvényén történik: a könyvek bérmentesen küldetnek meg.

Mike-Pércs (Hajdúmegeye) postahely.

Nagy Lajos,
ev. ref. lelkész.

1—2